

УДК [1:316.3]:141.319.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2022.29.6>

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ ТА МИРУ

Зоя Скринник

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: zoya.skrynnyk@lnu.edu.ua

ORCID ID 0000-0002-8325-1336

Розглянуто зміст концепту «модернізація» у застосуванні до розв'язання проблем соціального розвитку України. Уточнено інтерпретації цього поняття в науковому обігу: з одного боку, мають на увазі історичну трансформацію традиційного суспільства у модерне, з іншого йдеться про розбудову країни, адекватної цивілізаційним вимірам XXI століття. Наголошено на потребі усунути двоїсту конотацію – водночас щодо минулого і щодо майбутнього – через введення більш адекватного поняття щодо другого з наведених значень. Акцентовано проблему: Україна, не завершивши трансформацію традиційного суспільства у модерне, опинилася в ситуації постмодерну, що, власне, і загострює потребу в прискореній модернізації.

Сформульовано коло питань, що потребують наукового аналізу стосовно потреби в модернізації: який зміст ми вкладаємо в це поняття? У чому виявляється те відставання від постмодерного світу, яке змушує ставити проблему модернізації України? Чи доцільно артикулювати завдання модернізації країни за умов, коли на тлі відсічі російській агресії вона, по-перше, переживає катастрофічне руйнування, і, по-друге, уже демонструє у багатьох аспектах інноваційні для світу моделі майбутніх політичних, громадянських, військових практик.

Обґрунтовано висновок: війна стала не лише національною трагедією, але також вікном можливостей. Україна внаслідок російського повномасштабного вторгнення несподівано опинилася в точці біфуркації. Порушення рівноважності старої системи гранично розширило сферу громадянської відкритості, підняло неймовірної сили хвилю соціальної активності. Проте після перемоги неминуче постане питання: якою стане оновлена країна? Які тягарі минулого зможе з себе скинути? Які нові можливості зуміє використати? Старі проблеми не зникнуть самі собою, і війна лише поглибить відсталість України від європейського світу, до якого ми прагнемо, підкріпивши це прагнення щойно поданою заявкою на членство в Європейському Союзі.

Охарактеризовано основні проблемні аспекти соціального життя. Акцентовано, що саме громадянська самоорганізація – це той соціальний ресурс, який забезпечить в повоєнному майбутньому не просто відбудову, але реальну модернізацію країни.

Ключові слова: модернізація, російська війна проти України, громадянська самоорганізація, економіка розвитку, соціальна інфраструктура, життєвий світ української людини, ідентичність.

Вступ. Одразу потрібно уточнити: у цій статті розглядається *не зовсім той* зміст поняття «модернізація України», який сьогодні широко обговорюється завдяки монументальній праці Ярослава Грицака «Подолати минуле: глобальна історія України» [1, с. 223]. Ми жодним чином не полемізуємо з Я. Грицаком, навпаки – усіляко солідаризуємося з його оцінками і вважаємо його працю видатним етапом в сучасному осмисленні цивілізаційних смислів української історії.

Я. Грицак слушно розглядає модернізацію як історичну трансформацію традиційного суспільства у модерне (водночас народу – в націю і Русі – в Україну). У такому сенсі

модернізація – це «доростання» української етнічної спільноти до цивілізаційних вимірів доби Модерну – тобто періоду європейської історії XVII–XIX ст. Для України в силу відомих причин цей процес змістився в часі, захопивши значну частину XX ст.: «Якби нації мали паспорти, то в українському під датою народження писало би «1914» [1, с. 223]. У праці «Подолати минуле...» шлях України аж до здобуття незалежності у 1991 р. постає як доведення цього процесу до його логічного завершення. І далі розділ «Замість завершення: зроби собі Україну» містить короткий проспект майбутньої траєкторії: сталий розвиток, вирватися з бідності, демократія, правові інституції, новий ціннісний зсув, ідеологічне перезавантаження, в якому треба «перестати дивитися на націю як на самоціль і сприймати її як платформу для модернізації» [1, с. 420]. У цьому останньому положенні маємо вже змінений зміст поняття «модернізація», що спрямований не в попередню історичну епоху, а в майбутнє, в перспективу подальшого самоутвердження України. Але – хвилиночку! – це вже зовсім інша історична епоха й інший світ навколо нас в Україні і навколо України. Ми називаємо цю епоху *постмодерн* – не власним її ім'ям: ми визначаємо її через назву минулої епохи, тому що ще не визначили чіткі контури того майбутнього, в яке вона неминуче конститується. Ми все ще прив'язані до парадигми, у якій К. Ясперс стверджував, що ми живемо в кінці свого часу, О. Шпенглер передбачав «присмерк Європи», а Ф. Ніцше наголошував: «я люблю тих, хто полюбив свою приреченість». Унаслідок двоїстої конотації – водночас щодо минулого і щодо майбутнього – у контексті цієї статті виявляється певне розмивання змісту концепту «модернізація», змушуючи застосовувати його до означення трансформації України вже за умов постмодерної доби – за браком більш адекватного поняття.

Отже, «модернізація України» сьогодні – це розбудова країни, адекватної цивілізаційним вимірам XXI століття.

Вихідною тезою нашого аналізу є дуже слушна, на наш погляд, констатація Р. Зимовця: проблема самовизначення України в сучасному світі полягає у тому, що «не модернізоване суспільство опинилося у постмодерному культурному, політичному та економічному контексті і змушене модернізуватися, не маючи можливості уникнути цієї своєї постмодерної ситуації» [2, с. 34].

Вважасмо необхідним у світлі сказаного вище розглянути коло питань: який зміст ми вкладаємо в поняття «модернізація країни»? У чому виявляється те відставання від постмодерного світу, яке змушує ставити проблему модернізації України? Тим більше – чи доцільно говорити про це сьогодні, коли на тлі відсічі російській агресії країна показала рівень зрілості всіх її інституцій, цілковито несподіваний для навколишнього світу й більшості її власних громадян, продемонструвала у багатьох аспектах інноваційні для світу моделі майбутніх політичних, громадянських, військових практик.

Це робить особливо дискусійними питання щодо вихідних засад розуміння змісту модернізації країни: які цілі ставити? від чого відмовитися? Чи, можливо, взагалі визнати попередню історичну спадщину безнадійно застарілою і нефункціональною і розпочати будівництво нової країни «з чистого аркуша»?

Треба визнати, що події в Україні останніх років показали наявність у суспільстві такого запиту. Саме запит на прихід до управління країною «зовсім інших» людей, нічим не пов'язаних з попередніми традиціями і практиками призвів у 2019 р. до радикального перезавантаження влади в країні. Дуже багатьом, в тому числі й авторці цих рядків, це видавалося фатальною помилкою, яка потягне за собою втрату керованості й катастрофічну хаотизацію соціальної системи внаслідок некомпетентності і недосвідченості нової владної еліти. І сьогодні здається неймовірним, що за умов надскладних, здавалося б нездоланих викликів система виявилася набагато стійкішою за всі очікування, вона

працює, соціальні інституції своїм функціонуванням забезпечують керованість усіма ланками суспільного життя і досягнення життєво значущих цілей суспільства. І хоча в кожній її ланці можна побачити і помилки, і дисфункції, і дуже серйозні втрати, загальний результат перебиває це, адже історична доля залишила нам лише дві опції: втрата країни або її збереження. Окрім того, чи доцільно за таких умов вести дискусію про модернізацію країни, яка саме в ці дні переживає варварське руйнування її економічного потенціалу, гуманітарну катастрофу, що призведе до значного скорочення людського капіталу, втрату великої частини соціальної та культурної інфраструктури.

На нашу думку, ці події не лише не позбавляють сенсу питання про модернізацію країни, але суттєво його актуалізують. Україна внаслідок російського повномасштабного вторгнення несподівано опинилася в точці біфуркації. Здавалося, рівноважний стан системи з затяжною «операцією об'єднаних сил», де головним здавалося «просто перестати стріляти», економічною стагнацією, дрібною боротьбою різноспрямованих політичних сил міг би тягтися ще чимало років, марнуючи незворотний час, відведений на розв'язання назрілих і перезрілих проблем.

І от варварська агресія стала водорозділом, за яким Україна вже ніколи не стане такою, якою вона була. Ми мали зону звичного комфорту, в якій мало що нас влаштовувало, маса нерозв'язаних проблем накопичувалися і обтяжували наше життя, але ми були адаптовані до такого способу виживання і в масі непогано давали собі раду за умов, коли не лише половина економіки, але й приблизно пропорційна частина усього нашого життєвого світу благополучно облаштовувалася у тіньовій сфері соціуму. Війна зруйнувала цю зону приватного комфорту, гранично розширила сферу громадянської відкритості, підняла неймовірної сили хвилю соціальної активності.

Війна стала не лише національною трагедією, але також вікном можливостей. Проте, як усім відомо, історичний момент такого роду вікном називається зі смислом: вікно розкривається на якийсь час, а потім – закривається. Війна, безперечно, закінчиться нашою перемогою. І тоді одразу постане питання: якою стане оновлена країна? Які тягарі минулого зможе з себе скинути? Які нові можливості зуміє використати?

Не зайве усвідомлювати: старі проблеми не зникнуть самі собою, і війна лише поглибить відсталість України від європейського світу, до якого ми прагнемо, підкріпивши це прагнення щойно поданою заявкою на членство в Європейському Союзі. Тому на часі, на нашу думку, замислитися про виміри нашої відсталості і, відповідно, напрями нашої модернізації.

Найбільш повно і широко проблема модернізації в сучасній науці представлена в дослідженнях економічного напрямку. Зокрема пошлемося на глибокий і вельми компетентний аналіз проблем модернізації, узагальнений російським вченим Р. Нуреевим [3], в якому питання економічної модернізації піднесене на рівень аналізу загальноцивілізаційних вимірів соціуму. Для нас важливо побачити у праці Р. Нуреева ті вихідні передумови для визначення місця України в системі світової економіки, які склалися перед виходом країни зі складу СРСР. Дослідник наводить класифікацію країн і територій, що розвиваються, зведену науковцями Інституту міжнародної економіки та міжнародних відносин РАН: верхній ешелон (45 країн), проміжний ешелон (64 країни), нижчий ешелон (33 країни), у ньому Нуреев виділяє розряд «*найменше розвинуті країни*», і далі робить висновок: «Таким був рівень економіки розвитку в Радянському Союзі на кінець 80-х років (Таков был уровень экономики развития в Советском Союзе к концу 80-х годов)» [3, с. 11]. (Навмисне наводимо текст в російському оригіналі, щоб зберегти нюанси авторської думки).

Логічно стверджувати, що початковий рівень економічного розвитку України на момент її виходу з системи радянської економіки у порівнянні з іншими країнами

і територіями, що розвиваються, знаходився, аналогічно із загальносоюзним, у лійнійці «найменше розвинутих країн». Власне, у референдумі про вихід України зі складу СРСР у грудні 1990 р. мотивація звільнення від тягаря загальносоюзних витрат і можливість швидкого самостійного економічного зростання були вирішальними. У зв'язку з цим не зайве буде покликатися на сформульоване Нуреевим питання: чи можливо країнам, що розвиваються, подолати «ефект колії», тобто залежність від траєкторії попереднього розвитку? Для нас важливо – чи змогла це зробити Україна, яка мала з-поміж республік «союзу нерушимого» чи не найкращі шанси, враховуючи ту частку промислового і сільськогосподарського потенціалу, який припадав на її територію.

Не змогла. Сучасний стан української економіки можна охарактеризувати, спираючись на показники ВВП та ВНД на душу населення – основні характеристики, що визначають рівень економічного розвитку країни. За рівнем ВВП у 2021 р. Україна знаходилася на 101 місці серед 199 країн світу, прорейтингованих за даними Світового банку та Міжнародного валютного фонду [4]. Її внутрішній валовий продукт складав у доларах США за роками: 2019 – 13 346 дол. за даними СБ; 2020 – 13 055 дол. за даними СБ і 13 196 дол. за даними МВФ, 2021 – 14 325 дол. за даними МВФ. Для порівняння: Люксембург у 2021 р. – 131 875 дол.; Швейцарія – 78 530 дол.; США – 69 231 дол. Випереджали Україну: Південно-Африканська Республіка – 100 місце, 14 396 дол. у 2021 р.; Вірменія – 99 місце, 14 661 дол.; Барбадос – 98 місце, 14 768 дол. Наступними після України в цьому рейтингу йшли: Сент-Люсія – 102 місце, 14 255 дол.; Шри-Ланка – 103 місце, 14 190 дол.; Сент-Вінсент і Гренадіни – 103 місце, 13 910 дол. За рівнем валового національного доходу у 2021 р. у рейтингу Світового банку [5]. Україна посідала 132 місце після Болівії (129 місце), Мікронезії (130 місце), та Тунісу (131 місце), але перед економіками Кірибати (133 місце), Джибути (134 місце) і Вануату (135 місце). Думається, що таке екзотичне сусідство краще за теоретичні аргументи може характеризувати рівень економічної модернізації України і характер завдань, які вона мала би виконувати, навіть якби війна не додала до цієї картини катастрофічні руйнування її економічного потенціалу.

Залишаючи економістам право і обов'язок шукати (і знайти!) оптимальні підходи до модернізації нашої економіки, маємо з попереднього аналізу зробити висновок, актуальний саме у гуманітарному і загальноцивілізаційному аспектах. Україна сьогодні – бідна країна, і ця бідність буде головною перешкодою на шляху намагань модернізувати кожну і будь-яку іншу сферу соціального буття, ті практики і конкретні структури життєдіяльності, що, власне і утворюють життєвий світ людини в Україні.

Багато уваги приділяючи загальнофілософським вимірам життєвого світу, ми не завжди доходимо у своєму аналізі до конкретних практик його облаштування, того, що в більш прикладному сенсі називають соціальною інфраструктурою. Між тим саме у цій сфері нагромаджено величезне переплетіння проблем. У ній має забезпечуватися конституційне соціальне право громадян на достатній життєвий рівень, гарантований, зокрема, державними соціальними стандартами, реалізується обов'язок суспільства створити кожному громадянину максимально сприятливі умови існування і реалізації своїх індивідуальних спроможностей.

Унаслідок особливостей свого історичного шляху Україна опинилася у центрі гострої опозиції двох векторів, які за своєю суттю втілюють не просто дві моделі соціальної політики, але дві її нерозривно пов'язані сторони, які мали б бути оптимально збалансовані, а натомість виявилися взаємовиключними: з одного боку, справедливість, заснована на гуманістичному принципі рівності всіх людей («справедливість соціальної держави») і, з другого боку, економічна успішність суспільства, яку може забезпечити лише приватна бізнесова активність на основі ринкової економіки («ринкова справедливість»).

Гуманітарний аспект соціальної політики чітко задекларований у концептуальних нормативно-правових документах України, починаючи від Конституції: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [6]. Сміслові конструкти, у яких формулюються принципи соціальної рівності, всебічного задоволення потреб кожної людини та її безперешкодного розвитку глибоко вкорінені у масовій свідомості українців – вони успадковані від історичного минулого, від моделі радянської держави-благодійниці. Безперечно, у системі комуністичної догматики ці ідеологеми не виражали реальних інтенцій радянської держави, для якої її громадяни були насправді «коліщатками і гвинтиками» у механізмі реалізації зовсім інших цілей. Проте у своєму формулюванні вони якнайкраще узгоджувалися, з одного боку, з загальнолюдськими принципами гуманізму та, з другого, з очікуваннями маси «простих людей», у свідомості яких були глибоко закарбовані архетипи патерналістсько-клієнталістських стосунків держави та громадян.

У постколоніальній Україні в публічній риториці й відповідних державних рішеннях і документах орієнтація на високі гуманістичні ідеали надихалася патріотичною настановленістю на розбудову цивілізованої держави, що утверджує повною мірою європейські цінності. Проте у соціальній політиці, як це, до речі, часто буває, добрі наміри обернулися власною протилежністю. Вони не дозволили жодному із сьогоднішніх численних поколінь владної еліти прямо поставити перед громадянським суспільством питання про фінансовий вимір та реальні економічні можливості соціальної політики.

Між тим модернізація цієї сфери нашоветується на низку гострих проблем, які накопичувалися протягом усіх десятиліть незалежності. Це недостатня спроможність економіки країни забезпечити потреби фінансування соціального захисту населення, невідповідність державних соціальних стандартів реальним потребам людини, надмірна майнова диференціація та дискримінація значної частини громадян. У свою чергу ці проблеми зав'язані на відсутності в Україні стратегії формування якісної зайнятості і недостатній збалансованості політики у сфері оплати праці, непослідовності дій та незадовільних результатах реформування пенсійної системи, незбалансованості системи соціальних гарантій, пільг, допомог, послуг, субсидій, які сьогодні являють собою громіздкий і непрозорий конгломерат.

Навіть для того, щоб зберегти соціальну стабільність у такій ситуації (якщо вже навіть не говорити про реформування соціальної інфраструктури), необхідна раціональна, гранично збалансована і дуже ощадлива соціальна політика. Проте на перешкоді стає гостро незадовільне матеріальне становище вельми значної частини населення, яке з перших років незалежності надавало соціальній політиці характеру хаотичного реагування на критичні ситуації, перманентного «латання дірок» та «гасіння пожеж». Соціальна інфраструктура перебуває у стані граничного напруження, будь-який збій у ній стане тяжким ударом для значної частини громадян. Держава має зобов'язання щодо надання понад 150 видів соціальних пільг, гарантій і компенсацій 230 категоріям населення, що складає близько 44 відсотків усіх громадян [7], а окрім того мільйони домогосподарств отримують субсидії на житлово-комунальні послуги [Про це докладно: 8].

Коли можливості держави щодо забезпечення гарантованого конституцією захисту законних прав громадян настільки радикально розходяться з її реальними можливостями, відповідно зростають ризики у виборі між «ціною підпорядкування законові» та «ціною нелегальності»: громадянам вигіднішим стає захист своїх інтересів

поза рамками правового поля. Це призводить до зростання тіньового сектора у різних сферах суспільного життя і, відповідно, до скорочення легального сектора. Ставиться під сумнів один з наріжних принципів юриспруденції – принцип реальності права. Дас збої організаційна структура публічної влади щодо створення та підтримки сприятливого для громадян соціального середовища, це виявляється в низькій якості адміністративних послуг для значної частини населення, що зумовлено великими розмірами території країни, відмінностями в потребах і спроможностях населення різних територій, особливо в сільській місцевості, де більше половини складають мешканці пенсійного або передпенсійного віку, нерівномірними можливостями інтернет-покриття інфраструктури адміністративних послуг тощо.

Паралельно з нагромадженням соціальних та економічних проблем протягом усіх років незалежності в Україні ще більшою мірою загострювалися суперечності в гуманітарній сфері – більшою мірою, бо в силу об'єктивних та суб'єктивних причин увага до цієї сфери приділялася за залишковим принципом, або ж навіть за принципом переділу її ресурсів на користь інших пріоритетів.

Наприклад, інфраструктура освіти як система формування людського капіталу, виробництва знань, компетенцій та послуг, які є чинниками відтворення інтелектуальної еліти суспільства, хронічно страждає від недостатнього фінансування, недосконалої системи розподілу бюджетних ресурсів, заниженої заробітної платні науково-педагогічного персоналу порівняно з показниками країн-сусідів. «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» на основі аналізу світових індексів якості вищої освіти констатує суперечність в українській освітній інфраструктурі: за часткою населення, яке має вищу освіту або тільки отримує її, Україна перебуває у групі з п'ятдесятьох країн із найсильнішими в світі системами вищої освіти, але в провідних світових рейтингах університетів є всього декілька українських установ, які займають далеко не перші позиції [9]. Цю колізію фіксують зовнішні, міжнародні системи оцінювання, проте всередині країни визначення об'єктивного стану утруднене через відсутність об'єктивної, валідної, надійної індикації якості вищої освіти. За таких умов уже лише безпосередньо на ринку праці стає очевидним, що кваліфікація випускників не відповідає його, ринку, вимогам, а це породжує недовіру суспільства щодо запотребованості одержаних знань. Недосконалою і нестабільною залишається нормативно-правова база освіти. Так, Закон України «Про вищу освіту» від моменту прийняття 01.07.2014 до 2020 р. витримав вже 34 редакції.

Ще складнішою є ситуація в інфраструктурі культури, яка вирішальним чином впливає на національну ідентичність, соціальну стабільність і успішну реалізацію завдань консолідації соціуму. Фахівці відзначають: рівень культурної компетентності та культурних практик українців значно нижчий, ніж у мешканців європейських країн. Населення недостатньо володіє навичками, які формуються в культурному полі. Культурна сфера переобтяжена застарілою інфраструктурою, яка з кожним роком все більше недофінансовується і не модернізується. Хронічне недофінансування призводить до нівелювання соціально-просвітницької та інноваційної ролі культури. Бюджетні витрати на культурні цілі недостатні, а їх використання неефективне. Поступовий занепад об'єктів нематеріальної та матеріальної культурної спадщини підриває здатність суспільства охороняти та ретранслювати історичну пам'ять [10].

Ці та багато інших проблем довоєнного часу самі по собі потребували багаторічного граничного напруження усіх сил країни. Сьогодні на якийсь час їхня значущість згасла у порівнянні з катастрофічними руйнуваннями, масовою загибеллю людей, втратами культурно-історичної спадщини. Проте, як ми сьогодні часто повторюємо самі собі, Україна вийде з цієї війни, вийде переможницею, зміцнілою, оновленою. Але описані

вище проблеми нікуди не подінуться. Умовою їх подолання може стати реальне перезавантаження країни.

І знову-таки: війна росії проти України, при всій її абсурдності і трагізмі, створила унікальні передумови не лише для створення новітнього економічного потенціалу на місці зруйнованих технологічно відсталих економічних потужностей, не лише для урбаністичних комплексів майбутнього на місці стертих з поверхні землі міст, але й для оздоровлення соціально-політичного устрою за допомогою відвойованих у війні демократичних інститутів. Не повинна заколисувати картина загальнонаціональної єдності на тлі війни. Об'єднання нації перед загрозою знищення – надзвичайно важливий крок уперед, але він не розв'язує всіх проблем, а лише тимчасово відсуває їх на другий план. Коли безпосередня загроза відступить, виявляться нові обриси української ідентичності, значно інтенсифіковані пройденими випробовуваннями, а також постане і багато гострих вимог до держави і країни з боку громадян, які зазнали катастрофічних втрат і страждань.

Головне в цьому самооновленні української ідентичності – зміна базового архетипу, що тяжів над нашою землею протягом восьми століть – архетипу жертви ворожої навали. Фактично рівно вісімсот років тому, у 1222 р. монголо-татарський бойовий загін перейшов Кавказ і таким чином уперше постала загроза навали для Русі та й усієї Східної Європи. Далі – бій на Калці у 1223 році, де об'єднане військо половців та руських князів зазнало поразки, а вже у 1239–1240 роках військо Батия захопило Переяслав, Чернігів, Київ. У подальшому геополітична «межовість» України між Сходом Європи і Заходом Азії, становище нічим не захищеного, а водночас надзвичайно багатого простору, який періодично опинявся під владою завойовницького Сходу чи Заходу, в той чи інший спосіб повертала нас до екзистенціальної життєвої ситуації на «межі можливості існування», на межі боротьби, випадковості, страждання, смерті – і поразки. Це закарбувалося в національній ментальності, перешкоджаючи раціональній оцінці наявної соціальної дійсності, виробленню алгоритмів реалізації соціально значущих завдань. Комплекс національної меншовартості породжував в національній свідомості, з одного боку, перебільшене уявлення про власну винятковість, з другого – акцентуацію теми національного страдництва.

І от через вісім століть від точки відліку цієї поразницької екзистенційної ситуації ми повертаємося до неймовірного історичного шансу: знову орда, яка у своїй інституційній матриці ревіталізувала ментальні схеми і практики азійського деспотизму і варварства, і українці, які цього разу протистоять їй не як переможені, а як переможці.

Висновки. Це передумови для оновленої української ідентичності, яка є не лише адаптацією до умов постмодерного світу, але й потужною корегуючою відповіддю на його, начебто, непохитні засади. Знекоріненості людини постмодерного світу протиставлена базова національна самототожність як опора людини в найтяжчих, смертельних випробовуваннях. Український опір поневолювачам став альтернативою описаній Е. Фроммом «втечі від свободи». Він примушує також переосмислити, наскільки застосовною до України є теорія «бунту мас» Х. Ортеги і Гасета. На наш погляд, у співвідношенні маси і еліти в українському соціумі виявила себе інверсія – помилкове зміщення смислових полюсів. Тоді як офіційна «еліта» в значенні «провідна верства» до останніх мирних днів була рупором *масових* очікувань, що знайшли своє красномовне оформлення в мемі «какая разница», сутнісні характеристики справжньої елітарності з першого дня війни моментально були мобілізовані в гущі «простих» людей. Це були військовослужбовці, які на передовій з мінімумом озброєння жертвовно протистояли елітним підрозділам окупантів, волонтери, які вивозили з-під смертельних бомбардувань цивільне населення, керівники місцевого самоврядування та державних органів управління, які змогли забезпечити життєстійкість

кожної територіальної громади, зрештою, кожна людина, яка покинула своє звичне життя, щоб служити наближенню перемоги. Саме в них виявилися основні ознаки еліти – мудрість, мужність і шляхетність, яка полягає в готовності поставити спільний інтерес вище особистого, здатність присвятити своє життя служінню вищим цілям. Це і є той соціальний ресурс, який забезпечить в повоєнному майбутньому не просто відбудову, але реальну модернізацію країни.

Список використаної літератури

1. Ярослав Грицак. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
2. Бистрицький Є., Пролесєв С., Білий О., Лозниця С., Зимовець Р., Кобець Р. Національна ідентичність і громадянське суспільство. К. : Дух і літера, 2015.
3. Нуреев Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики : учебник / Р. М. Нуреев. – 2-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2008. 640 с. : ил.
4. Список країн і територій по ВВП (ППС) на душу населення. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_\(ППС\)_на_душу_населения](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_(ППС)_на_душу_населения)
5. Рейтинг країн і територій за розміром валового національного доходу на душу населення – World Bank: Gross National Income per Capita 2021 / [HTTPS://GTMARKET.RU/RATINGS/GROSS-NATIONAL-INCOME-RANKING](https://GTMARKET.RU/RATINGS/GROSS-NATIONAL-INCOME-RANKING)
6. Конституція України. Стаття 3. Редакція від 01.01.2020 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
7. Скільки українців одержують соціальну допомогу: в Мінсоцполітики розповіли деталі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/skolko_ukraincev_poluchajut_socialnuju_pomoshh_v_minsocpolitiki_rasskazali_detali_n1065244
8. Соціальне забезпечення в Україні : навч. посібник / кол. авторів; за ред. А. Я. Кузнецової, З. Е. Скринник, Л. К. Семів. Львів : Університет банківської справи, 2021. 547 с.
9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf
10. Культурна інфраструктура в умовах децентралізації // Аналітичний звіт, підготовлений за результатами опитування «Стан сфери культури в об'єднаних громадах-партнерах програми DOBRE». URL: <https://uacrisis.org/wp-content/uploads/2019/06/Analitichnij-zvit-KIVUD.pdf>

MODERNIZATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF WAR AND PEACE

Zoia Skrynnyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: zoia.skrynnyk@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-8325-1336*

The content of the concept of “modernization” is considered in its application to solving the problems of social development in Ukraine. Interpretations of this concept in scientific turnover are specified: on the one hand, they are considered as a historical transformation of traditional society into modern, on the other hand – as the development of the country, adequate to the level of civilization of the XXI century. The need to eliminate dual connotations – both for the past and for the future – through the introduction of a more adequate concept for the second of the given meanings was announced. Attention focused on the problem: Ukraine, having not completed the transformation of traditional society into modern, found itself in a postmodern situation, which, in fact, exacerbates the need for accelerated modernization.

Questions formulated that require scientific analysis of the need for modernization: what meaning do we put into this concept? What is the drop behind the postmodern world that poses the problem of modernization of Ukraine? Is it relevant to articulate the task of modernizing the country when, challenged by Russian aggression, firstly, it is experiencing catastrophic destruction, and secondly, it is already demonstrating in many aspects innovative models of future political, civic and military practices.

The conclusion is substantiated: the war became not only a national tragedy, but a possibilities window. As a result of Russia's full-scale invasion, Ukraine suddenly found itself at a bifurcation point. Violation of the balance of the old system has greatly expanded the scope of civic openness, raised a great wave of social activity. However, after the victory, the question will inevitably arise: what will the renewed country look like? What burdens of the past can be relieved? What new opportunities can the country use? The old problems will not disappear by themselves, and the war will only deepen Ukraine's backwardness from the European world to which we aspire, reinforcing this aspiration with the newly submitted application for membership in the European Union.

The main problematic aspects of social modernization are described.

Emphasis is placed on civic self-organization as the social resource that provides the postwar, not just reconstruction, but real modernization of the country.

Key words: modernization, Russian war against Ukraine, civic self-organization, economics of development, social infrastructure, life world of Ukrainian human, identity.